

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright
15. 02. 2014.

Aviv Etrebilal

Leptiri, slobodna ljubav i ideologija

Rasprava o nedosljednosti

Aviv Etrebilal
Leptiri, slobodna ljubav i ideologija
Rasprava o nedosljednosti
2013.

S talijanskog prevela: Erika Preden. Naslov originala na francuskom: *Papillons, amour libre et idéologie – Lettre sur l'inconséquence*, Ravage Editions, 2013., ravageeditions.noblogs.org
2013. finimondo.org

<http://anarhisticka-biblioteka.net>

2013.

Za neke generacije antiautitarne močvare vrlo je ohrabrujuća činjenica da se dogme od kojih prečesto polazimo, koje nas izjedaju i oko kojih se vrtimo u zatvorenom krugu, dovode u pitanje. Što znači da kad na koncu neki ideološki principi izazovu ljudske kolateralne štete, mi smo ih ipak sposobni kritizirati, napustiti ili preoblikovati. Izgleda da je ovaj tekst, kojeg je nekoliko drugova nedavno objavilo, uspio potaknuti žustre i važne rasprave. Snaga navedenog teksta nalazi se na neki način u njegovom povratku na pojedinca, kojeg smo svi više ili manje zamijenili dogmama ili ideologijom, zamjenjujući i pojedince vrstom-osoba. Mada takav tip rasprava, o slobodnoj ljubavi, paru, pluralitetu, ljubomori, ne-isključivosti itd. zaista postoji između nas, pogotovo u situacijama gdje osobe žive zajedno i ponekad izgube osjećaj za intimnost (skvot, komuna itd.), više nego drugdje, nedostajala je u stvari volja za jednom javnom raspravom, kroz tekst koji ne bi bio osuđen da ostane u uskom krugu jedne ili dvije grupe prijatelja i prijateljica.

„Slobodna ljubav”, izraz korišten već u XIX stoljeću, u početku se koristio kao definicija za anarhističko odbijanje braka, u perspektivi individualne emancipacije žene i muškarca. Njezini pobornici odbijali su brak zato što su u njemu vidjeli jedan oblik ropstva, pogotovo za ženu, te uplitanje države i Crkve u intimnost osoba, čemu su suprotstavljali „slobodno ujedinjenje”. Željeli su dokazati da se dvoje pojedinaca mogu samostalno izabrati i voljeti na profani način, bez dozvole matičara ili svećenika, i da mogu pokazati srednji prst svima onima koji bi se željeli umiješati u njihovu vezu. U kontaktu sa slobodarskim odgojnim sredinama i komunama s kraja *belle époque*, u obliku takozvanog „ljubavnog kameratizma”, ona je poprimila drugačije značenje, mada samo povremeno; ali vratit ćemo se na temu.

Tek je šezdesetih godina XX stoljeća s hipi pokretom taj pojam potpuno promijenio značenje. Njegovo je značenje podrazumijevalo stupanje u višestruke i ravnopravne odnose, ali i otvaranje seksualne intimnosti para mnogim osobama istovremeno, nadasve u obliku seksualnog trokuta i grupnog seksa. Često su slobodnjaci ljubavi iz tog doba sve to začinjali i dozom misticizma (tantrizam, seksualna magija itd.)

„Slobodna ljubav”, koja se danas prakticira u antiautoritarnim francuskim, američkim ili njemačkim sredinama, bliža je hipi ideji nego anti-državnoj i antiklerikalnoj borbi gore navedenih anarhista individualista, zagovornika „slobodnog ujedinjenja”.

Međutim, „slobodna ljubav” je izraz koji je sam po sebi pogrešan, zato što se koristi u ovom svijetu u kojem svi mi živimo i u kojem nismo ni na koji način slobodni. No, s druge pak strane, ne treba nas previše iznenaditi što je taj izraz toliko prosperirao u odgojnim sredinama i komunama slobodarskog pokreta s kraja *belle époque*. Dovoljno je pročitati iritirajuću retoriku *en dehors*-a [„izvan” svijeta, ovog društva, nap.prev.] Emilea Armanda ili Andréa Lorulota da bi shvatili. Radi se o slobodarima koji su većinom živjeli u prilično zatvorenim komunama, u kojima su djeca bila „zaštićena” od vanjskog svijeta (nešto slično Amišima), koji su padali pod utjecaj svake apsurdne mode tog doba (dijeta uljem, zabrana teina i kafeina, konzumiranje samo ljuskavog voća, ekstremna higijena, apsolutni scijentizam i progres itd.) te stoga imali osjećaj da žive „izvan” svijeta, da žive slobodni. Naspram kvantiteta i kvaliteta revolucionarnog rada koji su potrebni za izmjenu ovog svijeta, oni su uspjeli pronaći najkomotniju ideološku piruetu: živjeti slobodu odmah, „među nama” i u komuni. Nisu bili prvi a niti zadnji.

Ali mi često govorimo o potpunoj i nedjeljivoj slobodi, jer čemu, na primjer, sloboda kretanja ako se možemo kretati samo ulicama ispunjenim dućanima, videokamerama i policajcima? Isto vrijedi i za ljubav: kako možemo biti slobodni u ljubavi kada nismo slobodni ni u čemu drugom?

Tipična i povijesna greška Ljevice [u originalu *gauchisme*, nap. prev.] sastoji se od pukog izokretanja vrijednosti neprijatelja — oteti novac bogatima i dati ga siromašnima umjesto da se potpuno ukinu klase, preuzeti retoriku diskriminacije i pretvoriti je u ponos (svakojaki etnički, seksualni i teritorijalni; radnicizam . . .), voditi bolju politiku od službenih političara, izokrenuti patrijarhat mjesto ga uništiti itd. — ta greška, dakako, nije poštedila ni područje ljubavi i osjećaja. Zato je bitno učiniti suprotno od prethodnih generacija, od svih onih roditelja koji su žrtvovali svoje želje i živote u ime para ili obitelji. Zato je dugo vremena postojao dojam da se izumilo nešto novo, dok su u stvari ti navodno novi modeli odnosa bili samo obrnuta kopija onih starih, i kojima smo se prilagodili kao što se to dešava sa svakim pravilom.

Oni koji su bili tamo samo zbog zabave, da bi lepršali amo tamo kao leptiri i oslobodili si pupak, dobrano su *izvukli korist*. Oni koji su pak vjerovali i još vjeruju su *platili cijenu*. Zato što *korist* jednih znači *izrabljivanje* drugih, bilo oružjem kapitala i rada ili oružjem ideologije i vojničkim uokvirivanjem, bilo ono partijsko ili autonomno.

Zato, neka leptiri slobodno lepršaju skupljajući pelud, ali neka se cvijeće pobuni.

Današnje postojeće pravilo *miljea* glede ljubavnih i emocionalnih odnosa je poticanje pluralnosti, moralni imperativ ne-isključivosti, „izgradnja obilne afektivnosti” i multiplikacija *partnera*. I, budući da je pravilo izokrenuto, izokrenuti su i protivnici pravila. Odnos u dvoje, koji je dovoljan sam sebi, postaje zato nova devijacija koju treba suzbiti.

Zbog toga nam se čini da je danas važno reafirmirati kako se dvije osobe mogu osjećati dobro zajedno iako ne osjećaju potrebu za brojnim avanturama, i da unatoč tome ne nameću vjernost kao moralni odnos ili ne potiskuju „vanbračnu” seksualnost zbog glupih i kastracijskih vrijednosti. Ali uvijek će postojati neki lukavac koji će, smatrajući se „slobodnijim” od drugih, osuđivati druge osobe: „Oni su par, koja sramota!”.

Na koncu, zašto izražavati svoj sud, kao župnik ili biskup, o stvarima koje nam ne pripadaju i ne dovode u pitanje naš revolucionarni projekt? O stvarima čiji ulog u igri nas se ne tiče? Ako je netko pobornik ljubavne singularnosti ili pluralnosti, to nije tuđi problem. Samo je jedna stvar bitna: da svatko može tražiti svoj potpuni individualni razvoj na vlastiti način, bez da ostane zaslijepljen bilo kojom ideologijom, proizašlom iz patrijarhalnog društva braka i moralne isključivosti ili iz društva onih koji vjeruju da posjeduju recepte slobode, smatrajući da mogu suditi tko je slobodan a tko nije, u svijetu kaveza i lanaca. Zašto se, krenuvši od toga, ne želi shvatiti da je složenost pojedinaca isprepletена sa složenošću situacija? Kad bi jedno pravilo moglo pridobiti sve osobe, bilo bi nužno pogrešno i sudjelovalo bi u negaciji pojedinaca. I budući da je pravilo, ograničavalo bi slobodu.

Koliko pamfleta koji nam tumače seks, ljubav, odnos s vlastitim tijelom. Koliko preuskih pravila za naše žudnje i naše osjete. Koliko nas se, nakon prolaznog oduševljenja prividnim novitetom šesnaesto ili dvadesetogodišnjaka, pronašlo u tim novim modelima nazovi-slobode? Koliko njih je čak i patilo priznajući u sebi da nisu stvoreni za slobodu zato što su voljeli samo jednu osobu i zato što ih je voljela samo jedna osoba? Koliko njih se samokažnjavalo zato što su osjetili ljubomoru? Koliko ih se osjećalo iskorištenim pod izlikom slobode? Koliko njih je osjećalo nelagodu pred inkvizitorskim pogledom onih koji se osjećaju slobodnima u ovom svijetu dominacije? Jesu li zaboravili, u sektaškoj i ideološkoj zatvorenosti malenih bandi, da postoje milijarde osoba oko nas?

Kao što se zbiva sa svim ideološkim zastranjenjima, umjesto da prije proučimo realnost, prilagođavamo je onome što bi ideologija željela vidjeti. Ne nastojimo činiti ono što bi željeli, već nastojimo željeti ono što bi trebali željeti, umjesto da krenemo od naših stvarnih i individualnih želja — a među distribucijama *miljea* ima i previše pamfleta, knjiga i tekstova koji nam tumače što bi *trebali* željeti. I onda u toj utrci prema dekonstrukciji i nazovi-slobodi trebamo biti što je moguće otvoreniji, trebamo sve isprobati, zato što je to *potrebno*. Ili točnije, zato što je to potrebno da bi se osjetili dekonstruirani, bolji od drugih, naoružani jednim novim oblikom progresizma. I vidimo samo gredu u oku, koristeći izokrenutu biblijsku metaforu, a ne vidimo više beskrajne mogućnosti koje se nude našim očima kroz destrukciju. Kao da dekonstrukcija nas samih i destrukcija ovog svijeta ne bi mogli kročiti zajedno.

Dobri stari Kropotkin je rekao da se „strukture zasnovane na stoljećima povijesti ne mogu uništiti s nekoliko kila dinamita”, i bio je u pravu. U smislu da fizička destrukcija nije dovoljna, već tome treba nadodati i duboku dekonstrukciju društvenih odnosa, s kojom je povezana. No, time nije nikako želio reći da se iz nekoliko kila dinamita ne bi mogle, čak iz njih, izroditi sjajne mogućnosti.

Neće onih nekoliko prosvijetljenih dekonstrukcijom, po uzoru na Zaratustru (koji se na deset godina povukao na planinu, a onda jednog lijepog dana osjetio potrebu da podijeli svoju mudrost sa svjetinom), biti potencijal revolucije, ne. Revolucija (i u manjoj mjeri ustanak) je društveni čimbenik, to jest, sviđalo se to nama ili ne, potrebno je da se jednog dana narod pobuni. Zato što ćemo uz ove famozne „obične ljude” (kako se ponekad kaže) moći sprovesti revoluciju, a ne samo među nama, nekoliko super-dekostruiranih luzera koji bi mogli sudjelovati samo na ultraniskoj razini. Revolucija može biti djelo samo tih „običnih” ljudi, uz sve njihove vrline a i brojne mane, koji se često nalaze svjetlosnim godinama udaljeni od takvih pitanja (a i mnogo drugih. . .)

No, vratimo se našim leptirima. Armand je tvrdio da „u ljubavi, kao i na svim drugim područjima, izobilje briše ljubomoru i zavist. Zato je model slobodne ljubavi, svi svima, osuđen da bude svojstven svakom selektiranom anarhističkom ambijentu, udruženom po afinitetu”. Ali kako se netko može usuditi, jučer kao i danas, odrediti tako bahato i samodopadno koji bi model („model”!) ljubavnog i seksualnog odnosa morali

Seksualna emancipacija se sastoji od lijepih i velikodušnih ideja, ali svatko od nas, kada stavi na kušnju vlastitu individualnost i priznanje jedinstvenosti drugoga, pripisuje im *različite* modalitete. Kao što smo već rekli, tvrdimo da ne postoji nikakva norma koja bi mogla uređivati ljudske odnose, iz istog razloga zbog kojeg se opiremo Zakonu, zato što neće nikada moći uzeti u obzir složenost pojedinaca koji su mu podvrgnuti. S druge strane, iz istog razloga mu suprotstavljamo etiku, nužno individualnu i, nadamo se, duboku, osim ako nije usvojena na ideološki način iz nekog pamfleta te zatim loše probavljena. Na isti način tvrdimo da jedini nešto emancipiraniji odnos je onaj koji postavlja u središte pažnje dobrobit jedne i druge osobe, bez zamki i ideoloških imperativa, koji je sposoban nadići jedan intimizam koji je zagledan samo u svoj pupak. Zašto se jedino vrijedno pravilo u ljubavi ne bi sastojalo od pažnje prema drugoj osobi, kao pojedincu, od korektnosti, umjesto da se slijepo primjenjuju pravila koja bi nas trebala osloboditi samo putem personalnog užitka, ali bez ikakvog osjećaja prema drugosti? Čineći, između ostalog, i analitičku grešku, zato što se kritika ekonomije ograničava pukom formalnom ekonomijom, umjesto da bude tražena u društvenim odnosima koji uređuju naše otuđene veze.

Onda, da bi se prekršila društvena i normativna obaveza para odabire se ideološko višeljublje te se proizvodi nova norma, komotna dok traje, prije nego se pojave nove ljudske drame. Nije slučajnost što se upravo u '68., usprkos nevjerojatnom iskustvu okupacija i uništenja tvornica i fakulteta, sukoba i barikada, i općenito predivnog iskustva dodirivanja vrhom prsta mogućnosti pravog rušenja postojećeg, nije slučajnost što se iza ove ikone sakrivaju brojne ljudske drame, samoubojstva, predoziranja, prevare i jedna beskrajna tuga. Nije slučajnost što se iza svakog iskustva masovne emancipacije (ili koju su pak tako doživjeli njeni sudionici) sakrivaju isto tako brojne ljudske drame, od maja '68. do Woodstocka, od „seksualnog oslobođenja” do maoista i radikalnih studentskih pokreta u SAD-u šezdesetih i sedamdesetih godina. Nimalo ne začuđuje što su se zatim mnogi spremno dočekali na noge, formirajući vladajuću klasu današnjeg društva, dok se mnogi drugi koji su ideje primijenili doslovno, danas nalaze u zatvoru, zaboravljeni već više od četrdeset godina, plačujući ceh što nisu bili nedosljedni kao i drugi, što nisu tražili samo užitak sadašnjeg trenutka.

Jean, Joséphine i Muhamed, da li oni zaista imaju istu sliku našeg odnosa kao i ja, samo zato što smo, kao izgovor, o tome zajedno „jasno” razgovarali? Krećemo li svi sa istih polazišnih točaka prije nego što uđemo u takav odnos? Možemo li koristeći ideologiju spojene s osiromašenim jezikom jednog svijeta Moći, zaista jasno razgovarati?

Na koncu, nema mnogo razlika, ako ostavimo po strani razlike stava, između potrošača „višeljublja” i poligamijskog emira, koji pod istim krovom odabire svaku noć jednu ženu za krevet dok mu druge pripremaju večeru. U miljeu postoji samo jedna značajna razlika, pošto su ispreplete ni feminizam i *Ljevica* prošli tim putem: ponekad žene uživaju u većom stupnju tolerancije u haremu. Nešto slično vrijedi i za muškarce u ostatku društva.

Najideologizirani pobornici „slobodne ljubavi” prave, na koncu, istu grešku kao i svatko tko je zaslijepljen ideologijom, koja god ona bila. Stvarne pojedince zamjenjuju nadomjestivom vrstom-osoba, negirajući njihovu složenost i jedinstvenost. Kada dvije osobe započnu ultra-određeni odnos, to jest sa gore navedenim famoznim „jasnim” razgovorima, što bi svatko trebao očekivati od tog odnosa i o njegovim modalitetima, trebalo bi se prije svega zapitati o ravnoteži između te dvije osobe. Da li je jedna od njih već imala brojne ljubavne veze, a druga ne. Da li jednu društvo smatra „ružnom”, „lijepom”, „karizmatičnom”, a drugu ne. Da li jedna očekuje od druge samo privlačnost dok druga očekuje ljubav. Da li je jedna sretna dok je druga nesretna i nesigurna, ili da li jedna bolji govornik od druge. Možemo li sve to zanijekati?

Koliko njih je, mada nisu baš bili zainteresirani za ne-isključive odnose, pristalo da se prilagodi željama druge osobe? Ali, to prihvaćanje, to „da”, je li ono zaista slobodno „da”? Jer ako je Jean zaljubljen u Jeanne, dakle on je slaba strana, a Jeanne to prihvaća i polazi od svoje želje za ne-isključivim i ravnopravnim odnosom, Jean će to prihvatiti. I njoj će izgledati sve tako jednostavno i lako, bez da se zapita da li bi Jean bio bez problema prihvatio i suprotno. Dakle, da li je to *”da” slabe strane* toliko drugačije od onog „da” koje izgovaramo poslodavcu na poslu? Tvrdimo, ovdje, da se radi o istom „da”, te da govoriti o slobodi u takvim slučajevima znači perpetuirati, citirajući Nietzschea, „onu sublimnu samoobmanu da se sama slabost tumači kao sloboda”.

usvojiti anarhisti (ili koja god druga društvena grupa)? Pojam „slobodna ljubav” sadrži već sam po sebi isključenje, zato što podrazumijeva da sam taj model može pružiti slobodu, dok mi ozbiljno sumnjamo da se sloboda može pronaći kroz ljubav, zvala se ona „slobodna” ili ne. U biti, da li se zaista radi o slobodi koju tražimo kroz ljubav? Ne smijemo se zavaravati, u eri postmodernizma pojam slobode se često koristi, nažalost, kao izlika za negaciju pojedinca i za negaciju svake istinske volje za promjenom svijeta. „*Baš me briga i zaboli me za tebe!*”, izgleda da je to nova sloboda; drugim riječima, potpuna i nedjeljiva sloboda, individualna ali uvjetovana tuđom slobodom (koja je u središtu anarhističkih perspektiva otkad su predmet razmatranja i rasprava između anarhista) zamijenjena je ovom sortom sveprisutnog liberalizma. A to je samo dio procesa normalizacije koji izražava svoje nasilje kroz marginalizaciju pojedinaca, koji dubinski preziru takve norme, te tumači da ako oni tako ne funkcioniraju onda je problem u *njima*. No, to i nije baš neobično. Na koncu, ovaj mali ambijent je ipak produkt ovog svijeta i reproducira ga kao odraz u ogledalu.

Međutim, takav liberalizam ima tisuću lica i naveliko nadilazi pitanje emocionalnih odnosa. Kada se razmišlja kroz ideologije, kada se koriste samo ključne riječi dok se druge izbacuju, na kraju se ostaje zadovoljno zagledani u vlastiti pupak, živeći u komotnom balončiću u koji je milijardama drugih ljudskih bića zabranjen ulaz — unatoč, prividnim, *ultradruštvenim* razmatranjima.

I onda nam kažu kako je sloboda nomadizam, lepršanje amo tamo kao leptiri, ali kako ćemo onda moći kontinuirano revolucionarno djelovati, u kvartu, u zemlji, u regiji; kroz štampu, prostor, borbu? Da li su oni koji se osjećaju slobodnima lepršajući kao leptiri od jedne borbe do druge, svjesni da si to mogu dozvoliti samo zato što drugi dozvoljavaju kontinuitet takvih sredstava? Ili je, na temelju činjenica, to romantično lepršanje samo još jedan komotan oblik *konzumiranja*?

A kada se revolucionarno djelovanje tumači kao rad na duge staze, koji zahtjeva adekvatan napor, a i „žrtvovanje” jednog dijela vlastitog vremena, ponekad vlastite slobode i često vlastitih malih komoditeta, koliko njih se rasrdi: „trud, rad, fuj, odvratni kapitalistu!”. Onda dobri, dragi drugovi, vi ste slobodni, niste kapitalisti, vi ste super-dekonstruirani, ali što ćete s tim? Prepričavati će se o vama kako ste se zabavljali, ali drugi revolucionari sjećat će se samo da ste ih konzumirali; i upravo se tamo,

na jednom dubokom nivou, nalazi kapitalizam: u konzumiranju napora drugih, ali i u konzumiranju tijela.

Nadam se da zli jezici neće pljuvati otrov kroz moja usta: ne suprotstavlja se revolucionarna praksa uživanju. Da naglasimo, užitak se ne pronalazi nužno u oblicima koje spektakl uobičajeno nudi; no ne preporučujemo ni nekakav asketizam ili rigorizam, jer čemu onda toliko kritizirati militantnost ako se zatim reproduciraju njegove mane? Ali danas, po nama, revolucionarni projekt kao proizvod određene raznolikosti iskustva se ne nalazi u društvenim kategorijama i ulogama, prividno oprečnim militantnosti i žudećim/dekostruiranim sredinama. Neka oni koji sumnjaju shvate da se užitak i zadovoljstvo osjećaju *konstruiranjem* putova subverzije te da monopol nad ekstazom i užitkom ne pripada leptirima. Zato što koliko god bio leptir lijep on je insekt koji živi samo par dana, i njegova sposobnost razrade projekata, zamišljanja budućnosti je dakle vrlo ograničena. Leptir je graciozan i veoma je romantično uspoređivati se s njim, ali treba izabrati između postati revolucionar ili uživati u kratkovidnosti i instant-užicima nedosljednosti liberalno/slobodarske *Ljevice*.

Pod pojmom *Ljevica* ne podrazumijevamo jednu specifičnu sredinu, nego neke sklonosti koje su više-manje prisutne u čitavom *miljeu*, među anarhistima, komunistima, skvoterima i čak među najgorljivijim pobornicima potpunog raskida s Ljevicom. Kao što smo rekli, jedno od najbitnijih obilježja *Ljevice* je izokretanje i inverzija vladajućih vrijednosti, koje, kada se zbroji s određenim oblikom slobodarstva, postaje liberalizam.

Maj '68. je možda ponekad pridonio rođenju ovih novih oblika *Ljevice* koja se posvećuje kontemplaciji vlastitog pupka. U buržoaskom društvu, ukorijenjenih škodljivih vrijednosti, mnogi se trude da čine samo suprotno od onog što društvo očekuje od njih, reproducirajući na taj način, kao u ogledalu, iste mane. Droga je u društvu bila tabu tema, onda zašto je ne bi pretvorili u totem i osjećali se slobodnima, između dva šuta i glavom u odvodu? Par je prva stanica otuđenja u društvu? Onda budimo slobodni, orgijajmo, seksajmo se što je više moguće, skupljajmo osvajanja na jedan dan i osjećajmo se slobodno, dok mnogi drugi ostaju na podu jer su voljeli osobe koje su ih jednostavno konzumirale.

Dovoljno je otvoriti neku brošuru o „slobodnoj ljubavi”, o takozvanim „slobodnim” odnosima, o ne-isključivosti, „emocionalnom komforu” i

famoznim „emocijama” kako bi shvatili da jedina stvar koja se nudi je potpuna negacija pojedinca i njegovo konzumiranje, s jednim jedinim egoističkim ciljem instant-užitka, često u ekonomskom odnosu akumulacije, profita i društvenog kanibalizma. I zato u jednom od takvih tekstova izgleda da se sloboda u stvari svodi na otići s pedeseticom u krevet i „da ima izbora”. Opredmećivanje na svim razinama! Večeras će biti Jean, visok je, i rado bih s jednim visokim; Joséphine ću ostaviti za sutra jer mi se sviđaju zrele žene, a prekosutra imam svoju fetišističku vezu s Muhamedom. Užitak bez predaha! Međutim, to je odnos akumulacije kapitala, ovom prilikom „emocionalnog kapitala”, u kojem su ljudska bića roba, društveno dobro, akumulirana emocionalna dobra na bankovnom računu emocija. I onda da, slobodni smo da izrabljujemo i da budemo slobodno izrabljivani, ali riječ „sloboda” tako gubi svaki smisao: pobijedila je socijal-demokracija, pobijedila je ekonomija, pobijedilo je doba, uvukli su se čak u našu emocionalnu intimu i u naše odnose među pojedincima, sve dok svaki oblik slobodnog udruživanja među pojedincima nije postao staromodan. Kada nas ovaj svijet nastoji uvjeriti da se naša sloboda nalazi na policama supermarketa, u mogućnosti odabira između različitih marki zubnih četkica, sprovodi u djelo istu taktiku. „Slobodna ljubav” ili „dekonstruirano” višeljublje, na način koji se uokolo tumači, nije ništa drugo nego, u većini slučajeva, navedena „sloboda konzumiranja”. Na kraju krajeva vrlo je slična buržoaskim libertinskim sredinama ili aristokratskoj i visokoburžoaskoj mladeži, „sex-frendovima” i „fuck-buddie” koje plaćaju burzovni operateri i drugi šminkeri Citiyja. Postoji samo jedna razlika, to jest buržoaski libertinizam daje tim osobama vjerojatno uzbuđujući osjećaj kršenja ili zaobilaženja pravila i zabrana, uzrokujući užitak zbog izokretanja moralnih vrijednosti i antikonformizma, mada na vrlo ograničen i površan način. Libertinizam miljea je pak sasvim drugačiji, to jest radi se o relativno većinskoj normi, koja uzrokuje mlohavi osjećaj konformizma ideološkim standardima istog miljea. Unatoč postojanju individualnih želja pojedinaca, koje su u stalnom pokretu, koje se ne mogu fiksirati, kao što se dešava u sredinama ili u bilo kojoj zajednici gdje se određuju norme, same po sebi ograničavajuće, koje se primjenjuju na sve moguće slučajeve i na sve pojedince, neizbježno složenije pošto su jedinstveni.